

CORONAVIRUS: Infodèmia i desinformació

Carme Colomina, investigadora, CIDOB
[@carmecolomina](#)

613

MARÇ
2020

La sobreexposició informativa sobre el coronavirus està plena de notícies falses, rumors o teories conspiratives. La desconfiança s'ha convertit en la nova realitat. Desconfiança en la ciència i en les institucions, en les narratives oficials. No hi ha vacuna informativa capaç de superar, en aquests moments, la força viral de la desinformació generada al voltant d'una pandèmia que ha amplificat les vulnerabilitats d'un món connectat físicament i comunicativa. Però, qui i quins interessos s'amaguen darrere d'aquesta desinformació?

És el COVID-19 una arma biològica fabricada als Estats Units? Quina és la xifra real de morts des que va començar la ja declarada pandèmia? On es van fer realment les fotos que il·lustren saquejos a supermercats? Qui redacta tants comunicats falsos anunciant mesures excepcionals molt abans de que es plantegin? La sobreexposició informativa que patim amb el coronavirus està farcida de notícies falses, rumors, pseudociència o descontextualització. Des de les primeres setmanes de propagació del virus, l'Organització Mundial de la Salut va posar en marxa un programa pilot anomenat **EPI-WIN** que tenia com a objectiu garantir la veracitat de la informació oficial comunicada al públic. No obstant, no hi ha vacuna informativa capaç de superar, en aquests moments, la força viral de la incertesa en una esfera pública digital on **les notícies falses** tenen un 70 per cent més de probabilitats de ser retuitejades que les certes.

Tota desinformació implica intencionalitat. Però, qui i quins interessos s'amaguen darrere d'aquesta manipulació, en totes les seves versions? La resposta és tan variada com la producció desinformativa que genera:

Alarma social

La primera conseqüència de la desinformació és el desconcert. Els misatges contradictoris generen confusió en general, però la intencionalitat de la falsedat pot comprendre des de la gamberrada 2.0, que falsifica una nota oficial anunciant el tancament de centres educatius molt abans de que es produís, al **foment de la xenofòbia** i l'estigmatització de comunitats concretes o l'apuntalament d'agendes o argumentaris polítics.

Però la gran diferència entre el coronavirus i moltes altres epidèmies que van canviar el curs de la història resideix, precisament, en la capacitat de viralitzar la por i el desconcert que provoca; en la velocitat i efectivitat amb què ha amplificat les vulnerabilitats d'un món connectat físicament i comunicativa. Mentre es lluita per la contenció del virus a escala global, la OMS ja ens ha declarat víctimes de la "infodèmia", és a dir, d'una sobrecàrrega d'informació no fiable que es propaga ràpidament entre la població.

Agenda política

La crisi del coronavirus també ha servit per alimentar agendes polítiques. Unes societats desinformades, espantades, que se senten vulnerables, poden augmentar la pressió i el descontentament sobre els seus governs. Va passar **des del primer moment** a la zona zero del virus, quan la maquinària de propaganda governamental xinesa va haver de fer front a les crítiques contra els mitjans oficials que recorrien internet esquivant la censura amb paraules clau i vídeos protesta.

A Europa, la crisi passa factura a la lenta reacció comunitària. La resposta immediata de l'extrema dreta a França, Alemanya o Itàlia va ser reclamar la introducció de controls més estrictes a les fronteres. Marine Le Pen va carregar explícitament contra "la religió" d'una Unió Europea de lliure circulació i va exigir la reinstauració d'unes fronteres que protegeixen als ciutadans "sigui quina sigui la situació", que és com dir més enllà del coronavirus.

Els discursos polítics de l'extrema dreta estan plens d'exemples recents que vinculen immigració i amenaces sanitàries (Jaroslaw Kaczynski, Matteo Salvini o Ortega Smith). Es tracta d'agitar la por, d'alimentar la idea de l'amenaça exterior. La **suspensió unilateral** dels viatges procedents d'Europa decretada per Donald Trump consagra l'aïllament d'una administració qüestionada per la infravaloració de la crisi. Si a això li sumem el context electoral, la intencionalitat política de les narratives sobre el coronavirus encara són més clares, i no només als Estats Units. A Polònia, on d'aquí dos mesos hi haurà eleccions presidencials, el coronavirus també ha entrat en campanya. En aquest cas és l'oposició qui demana al govern de Llei i Justícia que "reveli la veritat sobre els casos de coronavirus" que hi ha al país.

Confrontació geopolítica

Qui està millor equipat per fer front a una pandèmia, les democràcies liberals o els règims autoritaris en la seva capacitat d'imposar mesures dràstiques a la població? El relat sobre el coronavirus també té la seva dosi de geopolítica, de confrontació de models i de capacitats disruptives.

En aquest context, l'administració Trump va denunciar al febrer diverses campanyes de **desinformació russa** per a la propagació de teories conspiratives sobre l'origen del virus. Segons fonts del departament d'Estat, que va publicar l'Agència France Press, diversos perfils de Twitter, Facebook o Instagram estaven difonent des de mitjans de gener teories falses sobre el brot epidèmic, segons les quals el COVID-19 és una arma biològica

dels EUA en la seva guerra comercial amb la Xina; o teories que asseguraven que el cofundador de Microsoft, Bill Gates, tenia la patent del virus. Segons aquesta informació, la viralització es va realitzar des de milers de perfils gestionats per persones, no per bots, que tuitejaven missatges acompanyats recolzats en informacions de Sputnik o RT. La portaveu del ministeri d'Afers Exteriors rus es va afanyar a negar les acusacions dient que eren "fake". No obstant, el mateix argumentari va aparèixer a mitjans tradicionals russos o per boca d'alguns líders de l'extrema dreta del país, i no és aliè a altres **teories conspiratives anteriors** que ja havien propagat la història d'hipotètiques armes químiques desenvolupades a expenses dels Estats Units en un suposat laboratori georgià.

Amb la propagació del virus en fase de contenció, la Xina també ha modulat la seva estratègia digital amb la intenció de començar a **reparar la seva imatge**. Beijing insinua ara que el virus es va poder originar a un altre país, elogia els governs que es van mantenir oberts als viatgers xinesos i arremet contra les veus més crítiques amb acusacions de racisme.

Efectes econòmics

Els mercats borsaris són molt sensibles a les percepcions, els rumors i, per tant, a la desinformació. Hi ha exemples contundents d'**intents criminals** que van fer servir la desinformació per provocar una caiguda en la borsa i guanyar diners amb l'especulació. Però aquest cop el pànic és generalitzat. En ple desordre informatiu i davant els costos econòmics d'una crisi encara sense data de caducitat, la volatilitat castiga les borses a ambdós costats de l'Atlàntic. Fins i tot sense rumors o manipulació, només per saturació informativa –i perquè el coronavirus afecta grans centres de la producció industrial global– era inevitable que el Covid-19 provoqués una caiguda de confiança als mercats. I és que la desconfiança s'ha convertit en la nova realitat. Desconfiança en la ciència i en les institucions, en les narratives oficials.

Els rumors hi són perquè ja existien abans de Twitter, però la seva capacitat de penetració s'ha multiplicat no només per la potència amplificadora de les xarxes socials sinó per la predisposició de molts usuaris a creure-se'ls i a compartir-los. És necessari restaurar les nostres defenses, recuperar la credibilitat de la informació i de les fonts que la generen. La restauració de la salut pública passarà també per recompondre la salut informativa.